

Vold i parforhold

en teoretisk oppgave

av

Joakim Bestvold

BACHELOROPPGAVE (OPPG300-O)

Politihøgskolen avd. Oslo

2012

Forord:

Bacheloroppgaven er en avsluttende fordypningsoppgavene ved Politihøgskolen 3. studieår, og hører inn under hovedområde Forebyggende Politiarbeid og metode.

Jeg har selv kommet frem til en aktuell problemstilling som jeg ønsker å drøfte. I følge rammeplanen skal denne ha et forebyggende perspektiv.

Lie (2011) skriver om hvordan straff kan ha et forebyggende motiv. Dette ønsker jeg å knytte opp mot vold i parforhold sett i et forebyggende perspektiv ved hjelp av et litteraturstudie.

Problemstilling jeg har kommet frem til er: Hvilke dilemmaer er forbundet med å bruke straff for å forebygge vold i parforhold?

Oppgaven har en studiebelastning på 6 studiepoeng. Den hører inn under hovedområde Forebyggende Politiarbeid og Metode. Min veileder gjennom oppgaven var Elin Kippe.

Politistudent Joakim Bestvold

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING:	3
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE.....	3
1.2 BEGREPSAVKLARING FOR VOLD I PARFORHOLD.....	3
1.3 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING.....	4
2 METODE	5
2.1 TEORETISK FORANKRING OG PENSUMBIDRAG.....	5
2.2 FORFORSTÅELSE.....	5
2.3 PROSESSEN OG LITTERATURSTUDIE.....	5
2.4 STATISTIKK OG FEILKILDER.....	6
3 Plassering av samfunnsproblemet vold i parforhold slik det fremstår i dag	7
3.1 HISTORIKK.....	7
3.2 OMFANG AV PROBLEMET, STATISTIKK OG OFFERUNDERSØKELSE	7
3.3 ET FOLKEHELSEPROBLEM?.....	8
3.4 PROBLEMET VOLD I PARFORHOLD I DAG	8
4 FOREBYGGENDE POLITIARBEID	9
5 HVILKE DILEMMAER ER FORBUNDET MED Å BRUKE STRAFF FOR Å FOREBYGGE VOLD I PARFORHOLD?	10
5.1 DILEMMAER VED UBETINGET OFFENTLIG PÅTALE:	10
5.2 DILEMMAER MED BRUK AV STRAFF FOR Å FOREBYGGE VOLD I PARFORHOLD.	12
5.2.1 <i>Straffereaksjoner</i>	13
5.2.2 <i>Hva krever et lovbrudd?</i>	13
5.2.3 <i>Hva er straff i dagens samfunn?</i>	13
5.2.4 <i>Individualprevensjonens dilemmaer</i>	14
5.2.5 <i>Allmennprevensjonens dilemmaer</i>	15
6 AVSLUTNING	17
LITTERATURLISTE	18
SELVVALGT PENSUM	20

1 Innledning:

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

Ved Politihøgskolens 2. studieår hadde jeg praksis i Helgeland politidistrikt. Politi rykket flere ganger ut til meldinger om bråk i hjemmet. Ved ankomst viste deg seg ofte at bråket skyldtes voldsutøvelse mellom personer som lever sammen i par. Hvordan vi som patrulje løste oppdragene gav meg lyst til å lære mer om hvordan politiet jobber med denne typen kriminalitet i et forebyggende perspektiv.

Jeg husker spesielt godt en hendelse der politiet dro til melding om bråk fra et hus. Da patruljene gikk ned i kjelleren møtte vi mann og dame i 50 årene som oppholdt seg på to forskjellige bad. Jeg tok kontakt med moren som var helt naken og blødde fra ansiktet, faren så jeg bare kort, men han hadde også sår/blåmerker i ansiktet. Jeg forsøkte lenge å få en forklaring fra kvinnen på hva som hadde skjedd. Til slutt gav jeg opp fordi hun kun ville prate om hvor forferdelig livet hennes var. Flere ganger ropte/skrek hun til meg at jeg aldri kom til å forstå hvordan hun hadde det. Etter en lengre samtale forsøkte jeg å vise forståelse for hennes situasjon og hjalp henne med å kle på seg. Vi fikk mannen og kvinnen opp i stuen, på hver sin side av stuebordet. Leder for patruljene forsøkte å sette i gang en dialog for paret.

Hendelsesforløpet kom frem etter en stund. Kvinnen hadde startet med å slå mannen fordi hun var så bitter på livet og hvor lite de to hadde oppnådd sammen. Han hadde slått henne kraftigere, volden dem imellom fortsatte noen minutter. For politiet var det uvisst hvem som gjorde mest de påfølgende minuttene, utover skadene de hadde.

Etter ca. to timer på stedet forlot vi partene med en klar beskjed om at de burde sove i hver sine senger i natt, begge skulle til forskjellige steder av landet for å jobbe påfølgende morgen og ville få en 1-2 ukers "fri" fra hverandre. Politiet opprettet ingen sak. Utover praksisåret søkte jeg regelmessig opp navnene for å se om det hendte mer på adressen. Det kom ingen flere meldinger derfra.

1.2 Begrepsavklaring for vold i parforhold

Det finnes en rekke begreper som omhandler det jeg forteller om over. Et av dem er familievold. Dette er for upresist, det sier ikke noe om hvor mange som er involvert, ei heller hvilken vei volden rettes. Aas (2009) problematiserer dette og gjør rede for flere ulike begreper som på hver sin måte virker overlappende og vanskelige å skille. Blant begrepene

som brukes er for eksempel familievold, kvinnemishandling, vold i parforhold, partnervold, vold i nære relasjoner, med flere (Aas, 2009, ss. 8-12).

I oppgaven bruker jeg begrepet vold i parforhold. Det følger av oppgavens avgrensning. For øvrige sentrale begreper gjør jeg rede for dem fortløpende i oppgaven.

1.3 Problemstilling og avgrensning

Jeg har ønsket å se på flere sider ved politiets forebyggende arbeid med familievold. Lie (2011) gjør rede for flere ulike forebyggende perspektiver i sin bok. Noen av disse er problemorientert-, personorientert-, lokalorientert forebygging, gjenopprettende rett, med mer.

I kapittelet om gjenopprettende rett drøfter Lie (2011) straff i et forebyggende perspektiv.

Hun viser til to teorier; den ene, relative straffeteorier, begrunner straffen som et middel for å nå et forebyggende mål. Forebyggende straff synes også ofte å prege den offentlige debatten om hvorfor samfunnet straffer (2011, s. 124). Straff kan altså ha et forebyggende motiv. Den andre teorien, absolutte straffeteorier, har ikke et forebyggende motiv.

Som følge av oppgavens formelle krav til antall ord avgrenses oppgaven til å handle om straff som forebyggende metode innenfor kriminalitetsområdet familievold, og da spesielt vold i parforhold. Det er også mye forskning på området vold i parforhold, for eksempel annet Geir Aas sin doktorgradsavhandling ved Universitet i Oslo og Kristin Skjørten sine tekster. For straff er Johs. Andenæs og Nils Christie relevant å nevne. Hendelsen jeg opplevde var vold i parforhold og jeg søker derfor oppgaven dit.

Dilemmaer ved bruk ubetinget offentlig påtale i §§ 219 og 228 forhold er relevant å drøfte i denne oppgaven da dette er politiets adgang til å iverksette en sak som kan ende med straff. Jeg vil gå videre inn på dette i hoveddelen.

I mange voldelige parforhold er det barn involvert (Haaland, Clausen, & Schei, 2005, s. 66), det er derimot lite forskning på området og på grunn av manglende teori og oppgavens begrensning kan jeg ikke ta med dette i oppgaven.

Problemstillingen for oppgaven:

Hvilke dilemmaer er forbundet med å bruke straff for å forebygge vold i parforhold?

2 Metode

2.1 Teoretisk forankring og pensumbidrag

Oppgaven er teoretisk forankret som viser til andres forskning. Det har vært nødvendig å samle inn statistikk for å få det kvantitative omfanget av kriminalitetstypen, samtidig som Geir Aas sin doktoravhandling var helt nødvendig for det kvalitative bildet, en nærgående tilnærming. For å bygge opp under påstander i drøftingen har jeg også brukt andre teorikilder fra blant annet voldsforsker Kristin Skjørten og jurist/professor Johs. Andenæs.

2.2 Forforståelse

Aadland skriver om forforståelse at det påvirker måten vi møter verden på. De forutsetningene og forventningene påvirker oss i tolkningen av omgivelsene. Forforståelsen vil da også gjøre noe med hvordan vi leser en tekst, utgangspunktet for hvordan vi leser teksten. (Aadland, 1997, pp. 184-185). Før jeg startet med oppgaven hadde jeg en forutsetning om at det er lite politiet kan gjøre for å forebygge at vold i parforhold oppstår. Dette med bakgrunn fra praksisåret i at politiet alltid ble gjort oppmerksomme på situasjonene først når vi rykket ut, og at det ikke kom noe forvarsel om at det skulle skje. I og med at vi som i hendelsen ofte dro fra stedet uten videre sak bygger opp under erfaringen at det er lite politiet gjør av forebyggende arbeid i etterkant. Jeg ble uansett nødt til å lese tekstene jeg møtte med et åpent sinn. Forsøke å tolke tekstene slik de var ment skrevet.

2.3 Prosessen og litteraturstudie

Oppgaven krever et selvvalgt pensum, for dette har jeg blant annet fått anbefalt av min veileder doktorgradsavhandlingen til Geir Aas (2009) og tekstene til Kristin Skjørten. Videre har jeg forhørt meg på biblioteket ved PHS og biblioteket for Kriminologi i Domus Nova for tips til litteratur og gjort selvstendige litteratursøk på nevnte bibliotek. Søk på internett har jeg ikke kunnet vært foruten og har ledet meg til gode lovforarbeider statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Relevant litteratur fra tidligere pensum i fagmennene kriminologi og forebyggende er også brukt i denne oppgaven som blant annet Christie's "Konflikt som eiendom", boken til Elisabeth Myhre Lie om kriminalitetsforebyggende politiarbeid. Statistikk fra SSB og offerundersøkelser er funnet, se pkt 2.4 om statistikk og feilkilder.

Samlet sett har jeg forsøkt å finne noe teori som belyser situasjonen i dag på en god måte. Samtidig har aktivt søkt og vurdert kilder som har ulike synspunkter på straff og ubetinget offentlig påtale til bruk i drøftingen.

2.4 Statistikk og feilkilder

I oppgaven bruker jeg kriminalstatistikk (Thorsen, Lid, & Stene, 2009) for å belyse omfanget av familievold. Statistikken gir derimot ikke et korrekt bilde av den faktiske kriminaliteten. Begrepet mørketall kommer til anvendelse, og betyr de hendelsene som ikke oppdages og håndheves av politiet. Det kan være ulike grunner til det; politiet oppdager det ikke selv, eller mest aktuelt for familievold, ofrene anmelder det ikke. For å lære mer om hva som skjuler seg i mørketallene kan myndighetene sende ut levekårsundersøkelser, offerundersøkelser eller kartlegge omfanget hos relevante institusjoner (Thorsen, Lid, & Stene, 2009, s. 20). Jeg har tatt i bruk resultatene fra én offerundersøkelse sendt ut av Statistisk sentralbyrå (Haaland, Clausen, & Schei, Vold i parforhold - Ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge, 2005). Selv med offerundersøkelser er ikke bildet komplett, det kan være feilkilder i form av at informantene svarer feil med vilje eller misforstår spørsmålet, kanskje pga av språkproblemer. En sentral feilkilde ved undersøkelser er svarprosenten. For denne undersøkelsen var den på 60 % (Haaland, Clausen, & Schei, 2005, s. 12).

3 Plassering av samfunnsproblemet vold i parforhold slik det fremstår i dag

3.1 Historikk

Aas (2009) skriver i sin doktoravhandling ”Politiinngrep i familiekonflikter” om hvordan feministene og kvinnebevegelsen, nasjonalt og internasjonalt, satte familievold på dagsorden på 70-tallet. Samfunnet ble engasjert og søkelyset rettet mot politiets håndtering av denne kriminalitetsformen. En undersøkelse av politiets håndtering av familievold i blant annet USA og flere land i Europa rapporterte om dårlig planverk. I tillegg var volden en privatsak, ikke en politisak. Politiet vurderte de mishandlede kvinnene som medskyldige. Også i Norge fikk politiet kritikk for måten de håndterte ”husbråk”. Situasjoner ble bagatellisert og mekling var som oftest vanligste utvei (Aas, 2009, ss. 53-54).

En rekke endringer fulgte internasjonalt, for Norge førte det med seg nye planverk og handlingsplaner for å håndtere og forebygge familievold. Lovverket ble endret og offentlige påtale i familievoldssaker ble innført. Dermed var det ikke lenger nødvendig for politiet å kreve ofrenes anmeldelse. Det ble innført offentlig påtale for straffeloven § 228, og straffeskjerpelser for aktuelle paragrafer, ordningen med besøksforbud, voldsalarm og sperret adresse (Aas, 2009, ss. 47-61)

Straffeloven § 219 ble endret desember 2005 og tråde i kraft 1. januar 2006. Årsakene til endringen var behovet for en bestemmelse som fanger kompleksiteten i vold i parforhold. I tillegg til fysisk mishandling, dekker bestemmelsen nå den psykiske mishandlingen i familier. Bestemmelsen er særegen ved at den kan fange opp én særdeles grov hendelse, men hovedsaklig flere krenkende hendelser over tid, i familiesituasjoner (Aas, 2009, s. 62). § 219 er i tillegg underlagt ubetinget offentlig påtale.

3.2 Omfang av problemet, statistikk og offerundersøkelse

Statistisk sentralbyrå fremstiller årlig statistikk på bakgrunn den registrerte kriminaliteten. For vold i parforhold faller dette inn under straffelovens § 219. Bestemmelsen ble innført 1. januar 2006. Hendelsene ble tidligere registrert som legemsfornærmelser og –beskadigelser (Thorsen, Lid, & Stene, 2009, s. 47). For årene 2006 til 2010 var det en økning i anmeldte forhold fra 450 til 2406 (Statistisk sentralbyrå 1, 2012).

Thorsen et. al finner en økning i den registrerte voldskriminaliteten de siste 25 årene, samtidig viser de til levekårsundersøkelser der ”andelen av den voksne befolkningen som har vært utsatt for vold eller trusler, har vært relativt stabil”. Samtidig vet man at flere voldssaker

registreres av politiet i dag og at politiet er flinkere til å komme i kontakt med utsatte grupper. Dette sett i sammenheng med den nye § 219 fra 2006 gir ingen grunn til å tro at problemet har eskalert fra 2006-2010, snarere kan det tenkes at det skyldes omfordeling i statistikkene (Thorsen, Lid, & Stene, 2009, s. 47).

Statistikken sier derimot lite om hvem som er offer og hvem som er gjerningsmann.

Offerundersøkelsen til Haaland et. al gir derimot et nyansert bilde av situasjonen. For kvinner og menn mellom 20-54 år som lever (eller har levd) er dette noen av funnene: De peker på at hver 5. mann og hver 4. kvinne har opplevd vold fra partner minst én gang, fra fylte 15 år og hittil i livsløpet. Det er altså flere kvinner enn menn som utsettes for vold fra partner.

Skadepotensialet fra volden kvinnene utsettes for er større (Haaland, Clausen, & Schei, 2005, s. 86).

3.3 Et folkehelseproblem?

Fra offerundersøkelsen til Haaland et. al. (2005) vises det også til alvorlige konsekvenser av volden. ”Kvinner som rapporterte om vold fra partner hadde oftere selvmordstanker, depresjon, angst og posttraumatiske stresssymptomer enn andre kvinner”. 29,5% svarte at partnervolden førte til skader, og de vanligste skadene var blåmerker. Også alvorlige skader som hjernerystelse, brudd og indre skader er rapportert. Omtrent 40 % hadde oppsøkt hjelpeapparatet og 13,7 % oppsøkte lege eller sykehus etter sist hendelse (Haaland, Clausen, & Schei, 2005, s. 16).

3.4 Problemet vold i parforhold i dag

Oppsummert er vold i nære relasjoner åpenbart et problem. Det viser seg at problemet fortsatt håndteres lite tilfredsstillende, til tross for omfattende endringer som er gjort med tiden. Ved å vise til omtalt statistikk og offerundersøkelsen er det åpenbart et kriminalitetsområde som berører mange, i tillegg kan skadepotensialet ved volden være høy, selv om det i undersøkelsen oftest rapporteres om mildere form for vold som slag med flat hånd, trusler om vold og hindring av den frie bevegelse.

4 Forebyggende politiarbeid

Politi-loven § 2 (Politi-loven, 1995) pålegger politiet blant annet forebygge kriminalitet i samfunnet. Det er to hovedstrategier for forebygging, proaktivt og reaktivt. Proaktiv forebygging søkes å forhindre at kriminalitet oppstår. Ved reaktiv forebygging oppklarer man kriminalitet og reagerer overfor gjerningspersonene (Lie, 2011, s. 28). Reaktiv forebygging tar altså sikte på å gjøre noen grep for å forhindre gjentakende hendelser.

For vold i nære relasjoner bruker Aas (2009) begrepene primær- og sekundærforebygging. Førstnevnte strategi tar sikte på å gripe inn og rette seg mot den generelle befolkning før hendelsen treffer inn. Sekundærforebyggingen retter seg derimot mot den aktuelle hendelsen og forhindre gjentakelse. Aas (2009) på at det vil være formålsløst og absurd for politiet og gripe inn i primærforebygging ved vold i parforhold. Virkemiddelet her er holdningskampanjer og undervisning i skolen (Aas, 2009, s. 256). Dette synes å støttes i NOU 2003: 31 "Retten til et liv uten vold". Det vil være vanskelige for politiet å identifisere kvinner som står i faresonen for å bli utsatt for vold. Men der kvinnen allerede har blitt utsatt for vold kan politiet bidra med en rekke tiltak for å hindre gjentakelse (NOU 2003: 31, ss. 153-154).

Så hva kan politiet bidra med for å forebygge denne formen for kriminalitet? Med det utgangspunkt at politiet griper inn med den reaktive strategien.

Lie (2011) skisserer de forebyggende perspektiver som personorientert forebygging, gjenopprettende rett, lokalorientert forebygging, lokalorientert samarbeid, situasjonell forebygging og problemorientert politiarbeid, i tillegg spør hun hvorfor samfunnet straffer? Straff som reaksjon på handlinger har eksistert i lange tider. Det er ulike teorier om motivet for å straffe. Absolutte straffeteorier er straff i et perspektiv der straffen utelukkende er et middel for å nå målet om å gjengelde en krenkelse. Relative straffeteorier tar straffen i det synet at det forebygger fremtidige lovbrudd. (Lie, 2011, s. 124). Her ser vi at straff kan ha et forebyggende motiv, og det er dette jeg ønsker å undersøke nærmere.

5 Hvilke dilemmaer er forbundet med å bruke straff for å forebygge vold i parforhold?

5.1 Dilemmaer ved ubetinget offentlig påtale:

”Det er dilemma... er det unger så plikter du å gjøre noe... skal du la hun bestemme eller ikke?... er det grov vold så må du gjøre noe, men...” Politimann til Geir Aas i samtale om bruk av ubetinget offentlig påtale (Aas, 2009, s. 176).

Politiet har, som nevnt tidligere, ubetinget offentlige påtale i § 219 og § 228 forhold. Dette medfører at tjenestemennene på stedet selv kan avgjøre om de vil anmelde forholdet, som igjen kan medføre tiltale fra påtalemyndigheten og straff i domstolene som fullbyrdes gjennom kriminalomsorgen.

Jeg vil nå gjøre rede for tanken bak offentlig påtale i saker med vold i parforhold, problematisere og drøfte dilemmaene politiet møter ved å bruke dette for å forebygge vold i parforhold. Dette må igjen sees i sammenheng med drøfting av straff i et forebyggende perspektiv som følger lenger ned.

Fra utredning om Retten til et liv uten vold (NOU 2003: 31) fremkommer det fra utvalget et behov for en straffebestemmelse som fanger opp kompleksiteten i saker med vold mot kvinner (2003, s. 145). Utredning er ferdigstilt i forkant av innføringen av § 219 i 2006. Den er en del av kvinnevoldsutvalgets arbeid i mandatet med å ”utrede stillingen for kvinner som utsettes for trusler og overgrep fra nåværende eller tidligere samlivspartner”. De konkluderer enstemmig med behovet for en ny lov (Ot.prp.nr 113, 2004-2005, ss. 9-10) (NOU 2003: 31, s. 146). Utvalget drøfter også hvordan ubetinget offentlig påtale fungerer. De ser på erfaringene fra ubetinget offentlige påtale i § 228 saker for legemsfornærmelser i nære relasjoner. Det offentlige tar ansvaret bort fra den mishandlede kvinnen ved å innføre ubetinget offentlige påtale. Tanken er at offeret skal slippe å ta stilling til om forholdet skal anmeldes. Det kan være flere grunner for svekket anmeldelsesmotivasjon. Trusler fra mishandler om å trekke/unnlate anmeldelse trekker utvalget frem som et stort problem. Utvalget ser problemet med anmeldelsestilbøyelighet større i § 228 saker før innføringen av ubetinget offentlige påtale, enn etter innføringen. Offentlig påtale vil medvirke til å lette byrden fra offerets skuldre (NOU 2003: 31, s. 154). Sett så langt kan offentlige påtale virke forlokkende og gjøre det lettere for mange ofre. Derimot er bildet mer nyansert.

Offentlige påtale kan problematiseres ytterligere ved å se situasjonen fra offerets side for å forstå den manglende vilje til anmeldelse. Det er ikke alltid at offeret vil anmelde, selv om det ikke foreligger trusler fra mishandler. Det kan være at offeret vil fortsette samlivet med eller synes synd på mishandleren. Dette vil være viktig motivasjon for det valget offeret tar. Samtidig vil også press/trusler være en del av bildet (NOU 2003: 31, s. 155).

”I kampen mot vold i hjemmet har legalstrategi vært et sentralt virkemiddel. Med legalstrategi mener jeg enkeltpersoners, grupper eller organisasjoners press for å påvirke både håndhevelsen av eksisterende lovparagrafer og endringer i lovtekster og strafferammer, ut fra forestillingen om at økt strafferettslig inngripen vil redusere omfanget av vold i hjemmet” (Skjørten, 2002, s. 8). Skjørten problematiserer legalstrategien ved å vise til at offeret og samfunnet ikke alltid har samme interesser, selv om legalstrategikere hevder dette. Ofrenes myndighet innskrenkes og begrunnes, av legalstrategikere, videre med samfunnets behov for statlig kontroll ved uønsket adferd, og den tenkte hjelpen ofrene får ved å frata dem ansvaret og byrden (Skjørten, 2002, s. 9).

Nils Christie (1977) gjør også et poeng ut av at staten overtar konflikten fra offeret og gjerningspersonen. Ved å frata offerets egen rolle og myndighet i konflikt med gjerningsmannen stjeler staten konflikten fra offeret. Offeret blir tilsidesatt og sitter igjen med et forhold mellom staten og gjerningsmannen der offeret er redusert til en passiv tilskuer i sin egen sak. Offeret krenkes to ganger, først av gjerningspersonen, deretter ved å ikke delta i viktig begivenhet i livet (Christie, 1977). Artikkelen til Christie har lagt grunnlaget for mye arbeid og tanker om hvordan en skal føre konflikten tilbake til de egentlige eierne, offeret og gjerningspersonen. For oppgaven beveger jeg meg ikke mot gjenopprettende rett og konfliktråd men holder meg til offentlige påtale og straff.

Skjørten (2002) er klar på at ofrene for vold i hjemmet er like forskjellige som de er mange, noen ønsker å anmelde forholdet, andre ikke. To viktige spørsmål må stilles når man drøfter legalstrategi som metode i kampen mot vold i hjemmet. Det ene er hvor langt samfunnet er villig til å gå når en overkjører de egentlige partene i hendelsen. Voldskriminalitet er ikke så ensartet som to ukjente parter på gata, men kompliseres når gjerningsperson og offer er i tettere forhold. For det andre vil en måtte diskutere hvilke interesser som veier tyngst. Økt strafferettslig inngripen vil påvirke sider av samfunnet, men om kriminaliteten reduseres er ikke sikkert.

Kvinnevoldsutvalget konkluderer selv med de uheldige sidene ved offentlig påtale, men mener ordningen bør bestå. Vold i nære relasjoner skal etterforskes og det er viktig med

signaleffekten når staten tar på seg ansvaret ved å anmelde gjerningsmannen. Samtidig viser det allmennheten at samfunnet tar denne kriminalitetsformen alvorlig (NOU 2003: 31, s. 155).

Geir Aas har i sitt arbeid med doktorgraden intervjuet flere politifolk som forteller om dilemmaene knyttet til offentlige påtale, i praksis. Flere forteller om at den ubetingede offentlige påtalen alltid må overholdes, det er føringer fra øverste hold at hendelser ikke skal være OPS¹. Andre påpeker at de syns situasjoner som fremstår ullent er vanskelig å ta stilling til. De ber offeret komme å anmelde det på stasjonen selv. Noen mener politiet kan hjelpe partene å løse konfliktene selv (Aas, 2009, ss. 172-177). Aas viser til et tilfelle der politipatruljen begrunnet fraværet av anmeldelse med at det er ”tvilsomt om fornærmede tør å anmelde”. Aas skriver følgende til dette: ”Da bør det kanskje minnes om at hensikten (og mye av legitimeringen) bak innføringen av ubetinget offentlig påtale, var å overskride fornærmedes frykt for represalier ved å anmelde selv ” (Aas, 2009, s. 176).

Det er åpenbart at ubetinget offentlig påtale er ment å ivareta fornærmede for vold i parforhold. Vedkommende skånes for den belastningen det er å sitte med anmeldelsesbeslutningen, spesielt overfor en voldelig gjerningsmann som står hun/han nært og kan komme med trusler. Derimot ser jeg at det oppstår flere dilemmaer ved bruk av ubetinget offentlig påtale. Blant annet ved at en anmelder saker der offeret kan tenkes å forbli i forholdet, eller selv ikke vil anmelde av andre grunner. Det faktum at staten fratrar fornærmede myndigheten til å bestemme over sitt eget liv må også vektlegges. Videre er det tungtveiende begrunnelser som ligger til grunn for offentlig påtale, blant annet behovet for å vise at denne formen for kriminalitet er noe samfunnet virkelig tar på alvor og om ikke offeret selv ønsker, kan eller tør anmelde forholdet så tar staten ansvar, ved politiet, og gjør det..

5.2 Dilemmaer med bruk av straff for å forebygge vold i parforhold.

Først vil jeg se på hvilke straffereaksjoner som eksisterer i dag og hva som er gjeldende for vold i parforhold, relevante teorier som eksisterer om straff. Deretter drøfte om og på hvilken måte straff er et dilemma for politiet i det forebyggende arbeidet med vold i parforhold. Det må absolutt presiseres at det ikke er politiet sitt arbeidsfelt å straffe. Dilemmaer knyttet til straff i et forebyggende perspektiv må knyttes til adgangen politiet har til å bruke ubetinget offentlig påtale.

¹ OPS er en betegnelse i politiet som brukes i journalføring for oppdrag. Det betyr oppgjort på stedet, hendelsen får ingen videre straffeforfølgning.

5.2.1 Straffereaksjoner

Straffeloven § 15 lister opp de alminnelige straffer: Fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff, bøter og rettighetstap (Straffeloven, 1902). Inn under dette faller også betinget og ubetinget fengsel. For mishandling i familieforhold viser SSB sin statistikk for 2010 følgende reaksjonsformer: Totalt 202 forhold ble avgjort med reaksjon, hvorav 117 saker endte med ubetinget fengsel. 66 saker endte med ubetinget og betinget fengsel. Én sak med betinget fengsel og betinget bot, ti saker med betinget fengsel. Ingen saker ble kun bøtelagt. I fire saker fikk gjerningspersonen påtaleunntatelse (Statistisk sentralbyrå 2, 2011).

Ubetinget fengsel var den hyppigste reaksjonen i 2010 i disse sakene. Det er med ubetinget fengsel i tankene jeg ser videre på dilemmaer med straff som forebyggende metode.

5.2.2 Hva krever et lovbrudd?

Et lovbrudd krever en handling, samt en norm som gjør handlingen straffbar. I tillegg kreves det en håndhevelse av handlingen slik at den fremstår som et lovbrudd (Hauge, 1990, s. 11). Fra romerretten var det et skille på typen straffbare handlinger. Noen handlinger er gale i seg selv, slik som drap, tyveri og vold. Andre handlinger var derimot forbudte fordi de ble oppfattet som et ordensproblem. Den førstnevnte gruppen kalles mala per se, galt i seg selv. Den andre gruppen, mala prohibita, fordi de er forbudt ved lov, disse lovene kan forandre seg med tid og sted (Hauge, 1990, s. 16). I dagens Norge kan vi åpenbart se at noen handlinger ofte oppfattes gale i seg selv, slik som nevnt over. Samtidig har vi lover som endrer seg med tid og sted, slik som forbud mot homofili som nå er oppløst, eller bestemmelsen om forbud mot betjening av håndholdt mobiltelefon ved føring av motorvogn, det er ikke nødvendigvis forbudt i alle land. Så en kan si at lovene i sistnevnte kategori ikke åpenbart fremstår som ulovlige, men er gjort ulovlige i enkelte samfunn, for den aktuelle tiden.

For vold i nære relasjoner er det på samme måte i dagens samfunn åpenbart at man ikke skal skade noen, heller ikke sine nærmeste. Men det har ikke alltid vært slik. Aas skriver om menns lovfestede rett til å tuft sin kone, inntil 1886 (Aas, 2009, s. 241).

5.2.3 Hva er straff i dagens samfunn?

Andenæs problematiserer straffen i sin bok Straffen som problem (1994). Det går et klart skille mellom de relative og absolutte straffeteorier. Absolutte straffeteorier er straff for straffens skyld, gjengjeldelsen av en handling, gjerningsmannen skal høste det han har sådd, skyld skal sones. Absolutte straffeteorier er med andre ord en hevn over uretten som er begått mot en annen eller staten. Hevn er i det moderne samfunn moralsk mindreverdige (Andenæs,

1994, ss. 11-13). Dette synes å støttes av Lie som skriver at ”straff som forebygging er den begrunnelsen som ofte preger den offentlige debatten om hvorfor vi straffer” (2011, s. 124).

De relative straffeteorier går på sin side ut på at straff er noe negativt. I den grad den er nødvendig, iallfall nyttig, kan den forsvares. Ved å fungere som et sosialt forsvar skal straffen forebygge at nye lovbrudd begås. Begrepet individualprevensjon er tanken om at straffede lovbrutere ikke skal begå nye lovbrudd, allmennprevensjon forteller at det skal forhindre at allmennheten fra å begå lovbrudd. En straff som ikke fyller disse formålene er unødig lidelse (Andenæs, 1994, s. 13).

5.2.4 Individualprevensjonens dilemmaer

Der hvor tanken om allmennprevensjon retter seg mot et publikum som ennå ikke har begått en straffbar handling retter individualprevensjonen seg til det enkelte individet som har begått en straffbar handling. Den som har gjort noe galt skal straffes. Begrunnelsen for straff er derimot ikke å straffe for å påføre pine. Snarere å straffe fordi det er tenkt å kunne få gjerningspersonen til å avstå fra fremtidige straffbare handlinger. Likeledes for å avskrekke fra å begå handlingen på nytt. Straffen kan også virke rehabiliterende ved at gjerningspersonen blir kurert for sine straffbare tendenser. En person i fengsel vil såklart være avskåret fra å begå straffbare handlinger mot allmennheten (Aas, 2009, s. 245).

På den andre siden er det et godt stykke mellom de tenkte forebyggende konsekvensene av straff i et individualpreventivt perspektiv og de faktiske konsekvenser av straffen.

Kriminalstatistikken² fra SSB viser tilbakefallsprosenten på voldskriminalitet i en femårsperiode fra 2004-2009. Den er på 57,4 % (Statistisk sentralbyrå 3, 2012).

Kvinnevoldsutvalget var tydelig på at vold i hjemmet, og følgelig også vold i parforhold, bygger på kompliserte forhold (NOU 2003: 31, s. 144). Haaland og Clausen finner i offerundersøkelsen at, uansett kjønn, så er det en klar sammenheng mellom arbeidsledighet, offentlige tilskuddsordninger som trygdeytelser, dagpenger og sosialhjelp og de som utsettes for maktbruk fra partner. (Haaland & Clausen, 2005, s. 58). Kristin Skjørten ser også på motsetninger med det å straffe for å forebygge. Hun forstår samfunnets interesse i å agere overfor denne kriminalitetstypen, det er derimot måten det gjøres på ved straff og dom. Det

² Det må påpekes at statistikken sier for lite om hva forrige reaksjon for gjerningsmannen var, samt at den ikke forteller noe om mørketallene. Samtidig var det ikke mulig å trekke ut data kun for tilbakefall ved vold i parforhold. Det er uansett ilagt reaksjon på oppdaget kriminalitet etter det domstolene mener er i tråd med overtredelsen samt at straffen har et forebyggende motiv.

kan tenkes at andre virkemidler som er mer effektive som å gjøre noe med årsakene til volden består og at den ene parten ikke kommer seg ut av forholdet og tillegger dette større vekt enn domfellelse av mannen (Skjørten, 2002, s. 154).

Straffen i et individualpreventivt perspektiv er ment å gjøre noe med gjerningspersonen slik at det ny kriminalitet ikke skal begås. Derimot følger det av statistikk for tilbakefall at denne begrunnelsen for pinepåføring ikke strekker til. I tillegg ser vi at voldelige parforhold kan være kompliserte, og dette finner oftest sted i grupper med dårlige levekår, som arbeidsledighet og høyt forbruk av offentlige trygdeytelser. På den andre siden er gjerningspersonen avskåret og immobilisert for voldsutøvelse i den tiden han er fengslet. Som en nedside av dette påpeker Skjørten at domfellelse ikke gjør noe med årsakene til at partene finner sammen etter soningen. Det er dilemmaer ved bruk av individualprevensjon for å forebygge vold i parforhold. Individualprevensjon strekker kanskje ikke til som det beste motivet for å straffe gjerningspersoner for vold i parforhold. Jeg ønsker videre å se dilemmaer for et allmennpreventivt motiv for å bruke straff.

5.2.5 Allmennprevensjonens dilemmaer

Lov og straff for uønskede handlinger er ment å virke hos individet på flere nivåer.

Straffereaksjonen vil kunne avskrekke allmennheten fra å begå handlingen. I tillegg er loven moraldannende ved å være presis på hva som er ønskelig, og hva som ikke er ønskelig. Det optimale for en lov er hvis den integreres i hver og en. Det står også sentralt at hver enkelt som straffes synliggjør at straffetrusselen ikke er tom (Andenæs, 1994, ss. 49-50). I forebyggende øyemed er altså allmennprevensjon godt innenfor med ideen om at straff ikke er målet i seg selv, men et middel for å få mennesket til å yte det gode.

Ved å ha en bestemmelse i straffeloven om mishandling i parforhold gjør altså lovgiver det klart at dette ikke er noe vi ønsker i samfunnet. Den får en symbolsk effekt og er ment å påvirke samfunnets medlemmer til ikke å gjøre vondt. Skjørten (2002) ser også lovene i et allmennpreventivt perspektiv og viser til at ”normene mot vold i hjemme må styrkes som et ledd i forebyggende arbeid. Her har sannsynligvis straffeloven med kriminalisering av vold mot kvinner en betydningsfull plass. Denne loven kan tjene en vesentlig symbolsk funksjon, og gir legitimitet til det holdningsskapende arbeidet som føres andre steder i samfunnet”

(Skjørten, 2002, s. 154). Vi er derimot nødt til å vite noe om gjerningspersonen i voldsøyeblikket, tar han/hun hensyn til straffetruslenes bestemmelser i voldsøyeblikket.

Andenæs på sin side regner voldslovbrudd i hjemmet for å være preget av affekt (Andenæs J.

1990 I: Aas, 2009, s. 240). På den andre siden viser Skjørten til at volden er kontrollert (Skjørten, 1988, s. 52). Aas mener på sin side at gjerningspersonen trolig vurderer sannsynligheten for oppdagelse mer enn straffetrusselen. Argumentet med straffens avskrekkende virkning er derfor neppe godt.

Andenæs stiller ytterligere spørsmål ved allmennprevensjonen. For det blir gjennom den enkelte straffedom vist at straffen ikke står som en tom trussel (Andenæs J. B., 1994, s. 50). Det blir et dilemma for allmennprevensjonen når enkeltmennesket er et middel for å oppnå et mål – målet om å forebygge at kriminalitet skjer. Videre skriver Andenæs at det samtidig må være en sammenheng mellom det å ha en straffetrussel, og at den håndheves ved overtredelse. Han slår også fast: "I praksis har verken lovgivere eller domstoler trukket i tvil berettigelsen av å legge vekt på allmennpreventive hensyn ved fastsettelse av straffen" (Andenæs J. B., 1994, s. 50).

Straffen i et allmennpreventivt perspektiv skal gjennom straffebestemmelser avskrekke og forebygge allmennheten fra å begå lovbrudd. For å ikke fremstå som en tom trussel er derimot enkeltpersoner som begår lovbrudd nødt til å straffes, det kan være problematisk å gjøre enkeltmennesket om til et middel for å oppnå et større mål.

Om det forebyggende motivet ved allmennprevensjon skal ha en funksjon ved vold i parforhold er gjerningspersonen i voldsøyeblikket nødt til å være seg bevist straffetrusselen. Det såes tvil om handlingene er preget av affekt eller er kontrollerte. Gjerningspersonens bevissthetsnivå rundt straffetrusselen er også bare en side av valget vedkommende tar, i tillegg må oppdagelsesrisikoen vurderes, ingen oppdagelsesrisiko – ingen effektiv straffetrussel.

6 Avslutning

Før jeg startet med oppgaven hadde jeg en forforståelse om at det er lite politiet kan gjøre for å forebygge at vold i parforhold oppstår. Jeg hadde også min idé om det er lite politiet gjør forebyggende i etterkant med tanke på erfaringene jeg gjorde meg i praksisåret.

Jeg har i løpet av oppgaven kommet nærmere en forståelse av problemet politiet møter i det forebyggende arbeidet. Jeg ser at det ikke bare er politiet som ikke gjør nok, det har med målgruppens tilgjengelighet å gjøre, midler, og kanskje andre etater som man må forsøke å få til et tilstrekkelig tverretatlig samarbeid. Ass (2009, s. 256) nevner i sin doktoravhandling tiltak som kan treffes for å nå målgruppen, og forebyggende på sikt kan være holdningskampanjer og undervisning i skolen.

Historien og utvikling ved samfunnsforståelsen av vold i parforhold viser hvor politiet og samfunnet står i dag, samt at vold i parforhold er et samfunnsproblem som har mange berørte.

Jeg har sett på hvilke dilemmaer ser er forbundet med å bruke av straff for å forebygge vold i parforhold.

Funnene er flere, blant annet er motivet for ubetinget offentlige påtale å vise at samfunnet tar denne kriminalitetsformen på alvor ved å skåne fornærmede fra den byrden det er å anmelde forholdet, hvertfall om mishandler fremmer trusler for å unngå dette. På den andre siden er det et dilemma at det offentlige griper inn overfor ofre som ikke ønsker å anmelde forholdet. Det er problematisert ved å vise til tyveri av konflikten. Det er tydelig at politibetjenter også har delte meninger om ubetinget offentlig påtale og ser dilemmaene ved bruk av adgangen i et forebyggende perspektiv.

Når det kommer til straffens plass i dagens samfunn, preges den offentlige debatten av at straffen begrunnes med et forebyggende motiv. Det er åpenbart dilemmaer rundt individualprevensjon og allmennprevensjon ulike synspunkt på hvilken måte straffen i disse perspektivene faktisk virker forebyggende på vold i parforhold fremkommer.

Funnene ved individualprevensjon er tydelige. Det fremgår at det forebyggende motivet for individualprevensjon for vold i parforhold svekkes. Statistikk viser høye tall for tilbakefall i voldskriminalitet. Forskingen viser at utsatte grupper for vold i parforhold er de med dårlige levekår og at forholdet partene imellom bærer preg av å være kompliserte. Innsats fra samfunnet på dette området er ikke negativt, men straff gjør dessverre for lite med de

bakenforliggende årsakene vold i parforhold. Et siste poeng ved individualprevensjon; en fengslet person er uskadeliggjort den tiden han er fengslet.

Straffen i et allmennpreventivt perspektiv viser til straffetrusselens symbolske effekt for å hindre at allmennheten begår straffbare handlinger. Derimot ser jeg en uenighet i teorien hvorvidt gjerningspersonen ved vold i parforhold faktisk handler i affekt eller er kontrollert i gjerningsøyeblikket. Det som derimot tillegges større vekt, uavhengig om mishandleren handler i affekt eller kontrollert, er hvorvidt straffetrusselen er reelt forebyggende og om heller oppdagelsesrisiko spiller en større rolle.

Videre er det for allmennprevensjonen viktig at enkeltpersoner straffes for at straffetrusselen ikke skal virke tom. Det fordrer at enkeltpersoner blir et middel for målet om straffetrusselens forebyggende effekt. Det kan virke umoralsk å gjøre enkeltpersoner om til et middel, og ikke et mål i seg selv. Derimot må det være en sammenheng med å ha en straffetrussel, og at det håndheves.

Det er åpenbart dilemmaer både ved ubetinget offentlige påtale og ved bruk av straff for å forebygge vold i parforhold. Samfunnets innsats har klart blitt styrket med tiden, men om straff med forebyggende motiv er den eneste veien å gå er usikkert. Det kan tenkes at dette må sees i sammenheng med metoder som også gjør noe med de bakenforliggende årsakene til at volden har oppstått og består.

Litteraturliste

Aadland, E. (1997). *"Og eg ser på deg..." - Vitenskapsteori i helse- og sosialfag*. OSLO: Universitetsforlaget AS.

Andenæs, J. B. (1994). *Straffen som problem*. Exil Forlag A/S.

Andenæs, J. (1990). Straff, almenprevensjon og kriminalpolitikk : artikkelsamling. I: G. Aas, *Politiinngrep i familiekonflikter (Doktorgradavhandling, Det juridisk fakultet/Universitet i Oslo)*. OSLO: Det juridisk fakultet Universitetet i Oslo.

Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter (Doktorgradavhandling, Det juridisk fakultet/Universitet i Oslo)*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Christie, N. (1977). Konflikt som eiendom. *Tidsskrift for rettsvitenskap* , ss. 113-132.

Haaland, T., & Clausen, S.-E. (2005). *Trusler og maktbruk i parforhold: Utbredelse. I: T. Haaland, S.-E. Clausen & B. Schei (Red.), Vold i parforhold - Ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

Haaland, T., Clausen, S.-E., & Schei, B. (2005). *Vold i parforhold - Ulike perspektiver: Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Borsk institutt for by- og regionforskning.

Hauge, R. (1990). *Kriminalitets årsaker - Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lie, E. M. (2011). *I FORKANT - Kriminalitetsforebyggende Politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

NOU 2003: 31. (2003). *Retten til et liv uten vold - Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. OSLO: Statens forvaltningstjeneste.

Ot.prp.nr 113. (2004-2005). *Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjon.)*. Det Kongelige Justis- og Politidepartement.

Politi loven. (1995). *Lov om politiet av 4. aug. 1995 nr 53*.

Skjørten, K. (2002). *Lov og rett mot familievold?* Oslo: Pax Forlag.

Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold - En analyse av seksualisert vold i parforhold*. OSLO: Institutt for kriminologi og strafferett.

Statistisk sentralbyrå 1. (2012). *Tabell: 08484: Lovbrudd anmeldt, etter lovbruddskategori, lovbruddsgruppe og type lovbrudd*. Hentet 8. mai fra Statistikkbanken: http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=08484

Statistisk sentralbyrå 2. (2011). *Tabell 28 Straffereaksjoner, etter type reaksjon og hovedlovbrudd. 2010*. Hentet 7. mai 2012 fra Statistikkbanken: http://www.ssb.no/0305/a_krim_tab/tab/tab-2011-12-22-28.html

Statistisk sentralbyrå 3. (2012). *Tabell: 08912: StatRes. Politi og påtale. Relaterte indikatorer. Siktete med tilbakefall (femårsperiode), etter lovbruddskategori og lovbruddsgruppe før tilbakefall (prosent)*. Hentet 7. mai 2012 fra Statistikkbanken: http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?Productid=03.05&PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/MenuSelP.asp&SubjectCode=03

Straffeloven. (1902). *Almindelig borgelig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10*.

Thorsen, L. R., Lid, S., & Stene, R. J. (2009). *Kriminalitets og rettsvesen 2009*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Selvvalgt pensum

Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter (Doktorgradavhandling, Det juridisk fakultet/Universitet i Oslo)*. Oslo: Universitetet i Oslo. (340 sider).

NOU 2003: 31. (2003). *Retten til et liv uten vold - Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. OSLO: Statens forvaltningstjeneste. (234 sider)

Skjørten, K. (2002). *Lov og rett mot familievold?* Oslo: Pax Forlag. (180 sider)

Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold - En analyse av seksualisert vold i parforhold*. OSLO: Institutt for kriminologi og strafferett. (201 sider)